

MUMUN DİLİNDEN BİR TEKKE ŞAİRİNİN HASB-İ HÂLİ:
ŞEM‘A-NÂME-İ NECMÎ
HASB-I HAL OF A TEKKE POET FROM CANDLE’S LANGUAGE:
ŞEM‘A-NAME-İ NECMÎ

BİLGE KARGA GÖLLÜ *
Sorumlu Yazar/Correspondence

Öz

Ömer Necmî Efendi (Necmî) (H. 1230 ?/M. 1815-H. 1307/ M. 1889) Halvetiyye, Rıfâ’iyye, Şazeliyye, Şettâriyye tarikatlarına intisap etmiş bir tekke-tasavvuf şairidir. Ömrü boyunca tasavvuf yolundan ayrılmayan şairi çevresi “Necmî Baba” olarak adlandırır. 12. yüzyılda Türkistan’da hâcegân yolunu tutan sufilerle Yesevî dervişleri arasında ilgi gören “baba” ismi, sonraki asırlarda toplumun üst kesimlerine temayüz eden kişilere verilmiştir. Bu da şairin mutasavvıflar arasında saygın bir konumda olduğunu gösterir. Necmî’nin çalışmaya konu olan Şem‘a-nâme-i Necmî isimli eseri Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevihanesi Koleksiyonu’ndaki (Demirbaş No: 257/başlıksız) bir yazma eser içindedir. Şem‘a-nâme-i Necmî edebî tür olarak şairin çilesini mumun dilinden anlatan bir hasb-i hâl olarak değerlendirilebilir. 69 beyitten oluşan ve kaside nazım şekliyle yazılan eser tasavvufî aşk üzerine kurgulanmıştır. Alegorik özellik gösteren metin, mum ve pervane sembollerinin arka planında şairinin seyr ü sülûkunu anlatmıştır. Çalışmada önce muma dair bilgi verilmiş, divan şiirinde mumun kullanımı ve Şem‘ü Pervâne mesnevi geleneğinden bahsedildikten sonra Şem‘a-nâme-i Necmî üzerinde durulmuştur. Eser, edebî tür yönüyle değerlendirildikten sonra biçim ve içerik olarak incelenmiştir. Araştırmanın inceleme kısmında sadece metnin nesre çevirisi sunulmuş, makale sonuna ise transkripsiyonlu metin ve tıpkıbasım eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tekke-Tasavvuf Edebiyatı, Divan Şiiri, 19. Yüzyıl, Necmî, Mum, Hasb-i hâl.

Abstract

Ömer Necmi Efendi (Necmi) (H. 1230 ? / M. 1815 - H. 1307 / M. 1889) is a dervish lodge-mystic poet who was affiliated with the Halvetiyye, Rıfâ’iyye, Şazeliyye and Şettariyye orders. The poet, who did not stray from the path of mysticism throughout his life, calls his circle “Necmi Baba”. The name “father”, which attracted attention among the Sufis and Yesevi dervishes who took the path of Hajagan

* Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi, bilgekarga2011@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6786-3842.

in Turkestan in the 12th century, was given to people who distinguished themselves in the upper parts of the society in the following centuries. This shows that the poet is in a respectable position among mystics. *Şem‘a-name-i Necmi*, which is the subject of our study, is in the Süleymaniye Library Galata Mevlevihane Collection (Asset No: 257/untitled) was found in a manuscript. As a literary genre, *Şem‘a-name-i Necmi* can be considered as a *hasb-i hal* that describes the poet’s ordeal through the language of a candle. The work, which consists of 69 couplets and written in ode verse, is based on mystical love. The text, which has an allegorical feature, describes the poet’s journey in the background of candle and propeller symbols. In the study, firstly, detailed information about candles was given, after mentioning the use of candles in divan poetry and the tradition of *Şem‘ ü Pervane* masnavi, *Şem‘a-name-i Necmi* was emphasized. After the work was evaluated in terms of literary genre, it was also examined in terms of form and content. In the analysis part of the research, only the prose translation of the text was presented, and the transcribed text and facsimile were added to the end of the article.

Key Words: Tekke-Sufi Literature, Divan Poetry, 19th Century, Necmi, Candle, Hasb-i Hal.

Giriş

Arapça kökenli olan *şem‘* (شمع) ve *mûm* (موم) sözcüklerinin anlamları sözlüklerde şöyle geçer: “*şem‘*” yakacak mum, bal mumu, çerâğ (Muallim Naci, 1987, 503; Şemseddin Sami, 1987, 786; Güneş, 2011, 645; Kırkkılıç, 1999, 485; Birinci vd., 2009, 471-472), mum cinsi veya içinde yağlı bir fitil olan aydınlatma aracı (Enverî 1382, 1329); “*Mûm*” bal mumu, bal eritildiğinde ayrılan ve ısıtıldığında yumuşayan madde (Şemseddin Sami, 1987, 1433-1434), baldan ortaya çıkan yumuşak madde (Birinci vd., 2009, 303) demektir.

Toplum yaşamının temel aydınlatma aracı rolünü uzun zaman üstlenen mum, geçmişte insan hayatının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bunun doğal sonucu olarak mum ve muma dair unsurlar etrafında pek çok âdet meydana gelmiştir. Bunlardan biri “mumla davet”tir. Elektrik, havagazı, petrol yakmasını kimsenin bilmediği, insanların iç yağı ya da bal mumu yakmayı tercih ettikleri tarihlerde zengin kişilerden biri diğerini davet edeceği vakit muhataba dibi kırmızıya boyanmış mum gönderirmiş. Kişinin diğerine gönderdiği dibi kırmızı mum “Bu gece bize geliniz” anlamında bir sembolmüş. Anadolu’nun çeşitli köylerinde “mumla davet” âdetinin izlerine hâlâ rastlanmaktadır. Örneğin, dost ve akrabalar herhangi bir düğüne çağrılırken onlara dibi kızıl yağ ve bal mumu gönderilir. Davetsiz gelip ikram bekleyen insanlar için “Dibi kızıl mumla mı davet ettim?” sözü söylenmeye devam eder. “Mum yapıştırma” ise sıbyan mektepleri ve medreselerdeki alışkanlıktan ortaya çıkmıştır. Eskiden sıbyan mekteplerinde çocuklar kitaplarını açar açmaz kaldıkları yeri bulabilmek amacıyla o kısma tebeşir veya bal mumu yapıştırırlarmış. Medreselerde satır başı bulunmayan sayfalara işaret koymak için mum, sarımsak gibi malzemeler kullanılmış. Bu uygulama, iletişimde zamanla akılda tutma, unutmama vb. manaları ifade etmeye başlamıştır. İki kişi görüşürken biri inat ettiğinde “Sen bu sözleri unutma” yerine “Sen buraya mum yapıştır” denmesi âdet olmuştur. Geçmişten bugüne ulaşan gelenekler arasında ferman, emir, mektup vb. evrakların konulduğu atlas keselerin balmumu akıtılarak mühürlenmesi âdetinin bazı devlet işlerinde hâlen yaşadığı görülür (Kurnaz, 2009, 334-335). Devam eden bu geleneklerin yanı sıra mum gündelik hayatta deyim ve atasözlerine de kaynaklık etmiştir.²

2 mum etmek (muma çevirmek), mum gibi (dosdoğru, dimdik; uslu, kıpırtısız; tertemiz, düzgün; zayıf, sararıp solmuş), mum kesilmek (sessiz, uslu, doğru düzgün durmak), mum olmak (hırçınlığı, yaramazlığı bırakmak; *argo* razı olmak), [birine] mum tutturmak (aşırı disiplin altına almak), mum yanmayınca pervane dönmez/yanmaz (“Güzel yoluna baş koyanların ortaya çıkması için güzelin görünmesi gerekir” anlamında bir söz), mum dibine ışık vermez (“Etkili kişi kendi yakınlarına yardımcı olamaz” anlamında kullanılan bir söz), mum yapıştırmak (bir şeyi kırmızı mumla mühürlenmek; *mec.* önemli bir şeyi unutmayıp

Divan şiirinde muma dair unsur ve âdetler (mumun saray³ ile toplum hayatındaki rolüne paralel olarak) geniş yer tutar. Mum baştan ayağa doğru yanar, bazen başı kesilir.⁴ Âşık, erimesi yönüyle mumla ilişkilendirilir. Ayrıca kimi zaman lale, ay, güneş, gam, sine, göz, can, boyun, sevgilinin güzelliği, sevgiliye kavuşmak muma benzetilir (Pala, 2020, 427). Işık kaynağı olan mum, sevgilinin yanığına olan hasretinden gece boyunca yanar ve seher vakti geldiğinde söner (Güftâ, 2010, 107). Mum pervane ile değil de tek başına şiirde kullanılırsa âşık olarak tasavvur edilir.⁵ Alevi sebebiyle gülen bir yüzü, erimesiyle ağlayan birini andırır. Şairler buradan hareketle tezat sanatından bolca yararlanmış (Kılıç, 2005, 62), “şem” kelimesini şiirlerinde redif olarak tercih etmişlerdir (Batislam, 2020). Mum, yanması ve ışık kaynağı olması nedeniyle çoğunlukla şiirlerde pervane ile birlikte kullanılır. Gece ışığın etrafında dönen geniş kanatlı ve uzun dar gövdeli renkli pullarla kaplı kelebek, kepenek, böcek, fırıldak, karakulak vb. (Devellioğlu, 2004, 861; Enverî, 1382, C. I, 266; Öztürk-Örs, 2009, 595; Şemseddin Sami, 2006, 253) anlamlara gelen “pervâne” kelimesinin şiirdeki “gül ile pervâne” kullanımlarından hareketle gündüz uçan kelebek manasına da gelebileceği yönünde düşünceler vardır (Metinî-Kopuz, 2013, 525-540). Ancak çoğunlukla mum ile birlikte gece ışık etrafında dolaşan kelebek şeklinde şiirlerde geçmektedir. Eskiden insanlar, ateş yanmaya başladığında gece dolaşan bu hayvanların ışığın cazibesine kapıldıklarını zannederlerdi. Bu nedenle şairler kendilerini pervaneye, vefasız sevgilinin cezbedici hâlini onları etrafına toplayan muma benzetmişlerdir. Mumun zalim sevgiliyi temsil ettiği kabul edilmiştir (Kurnaz, 2009, 375). Pervane ışığın etrafında yanacağına bile bile dolaşır ve kendini ateşe atar. Çünkü “aşkı uğruna yanmak âşıklığın şanıdır” (TDEA, C. VIII, 126). Kur’ân’da ve hadislerde de insanlar, gece uçuşan kelebek ve kendini ateşe atmaya çalışan pervaneler şeklinde hayal edilmiştir (Armutlu, 2010, C. 38, 495).

Şem’ ile pervane şark edebiyatının başlıca konu ve benzetmeleri arasına girmiş, Şem’ ü *Pervâne* isimli mesneviler ortaya çıkmıştır. Doğu edebiyatlarında tasavvufî aşkı konu alan alegorik hikâyelerin ortak adı hâline gelmiştir. Bu hikâyelerde şem’ sözcüğünün çeşitli kelimelerle oluşturulan terkipleri⁶ ilahî nur, mürşid-i kâmil, Kur’ân, Hz. Muhammed gibi tasavvufî manalar taşır. Pervane ile şem’ in alegorik aşk hikâyesini ilk defa Hallâc-ı Mansûr (öl. 922) *Kitâbü'l-Tevâsin*’de anlatmıştır. Ardından Ahmed el-Gazzâlî (öl. 1126) *Sevânihu'l-'uşşâk* adlı eserinde hikâyeyi nesir olarak yazmış, eserini âşıkane tarzda kaleme almıştır. Aynü'l-kudât el-Hemedânî *Temhidât*’ında pervanenin aşkını evrensel bir aşka dönüştürmüştür. İran edebiyatında ise Rûzbihân-ı Baklî, Necmeddîn-i Dâye, Senâî, Nâsır-ı Buhârâî, Kâsım-ı Envâr gibi şairler bu konuyu işlemişlerdir. Bazı mesnevilerde ayrı bölümler hâlinde olup çoğu mü-

akılda tutmak), muma döndürmek/çevirmek (birini her sözü dinler duruma getirmek, uslandırmak), mumla aramak (çok isteyerek ve özlemle aramak), [bir şey başka bir şeyi] mumla aramak (daha kötü olan yeni bir şey, bir durum, bir kimse, pek iyi olmayan eskisini aramak) bk. (Akalin vd., 2011, 1709-1710). Divan şiirinde geçen mumla ilgili deyimler için bk. (Tanyeri, 1999).

3 Osmanlı döneminde çeşitli tören ve kutlamalarda mumun önemli bir unsur olduğu dikkati çeker. Ramazan ayında Hz. Muhammed’in türbesinde mum alayları olur (Mumun divan şiirinde Hıristiyanlık ile bağlantılı kullanıldığı örnekler için bk. Mataracı, 2021, 210), düğünlerde mum alma (gelinin veya sünnet çocuğunun önünden bal mumundan yapılmış nahlin götürülmesi bk. Arslan, 1999) merasimleri yapılırdı. Yeniçeri ocağında, Yeniçeri meydanının aydınlanmasıyla görevli mumcular vardı. XVIII. yüzyılda ocağa yirmi altı kişi çalışıyordu. Mum bedellerini hükümet karşılardı. Yeniçeri meydanında haftada bir gün üç mum bir akçe üzerinden on beşer mum vermek kanundu. Çarşamba günleri yeniçeri ocağı çavuşları odalara mum dağıtırdı. Petrolün icadından önce yağ ve balmumlarını yapan esnafla kaldırım amelesine de mumcu adı verilirdi (Pakalın, 1993, C. II, 580-581). Evliya Çelebi mum yapan esnaflar, dükkânlar, burada çalışan kişi sayısı vb. bilgileri kaydetmiştir. Bu konuda bk. (Dankoff, vd., 2006).

4 Mum fitilinin mum makasıyla (mıkraz) kesilmesi ve onun mum külâhıyla söndürülmesi/dinlendirilmesi mum kullanımında yararlanılan aletlerin şiire girmesine yol açmıştır. bk. (Ünlü, 2017, 321-329).

5 Mumun sadece sevgiliyi değil, âşığı da temsil ettiği şiir örnekleri için bk. (Armutlu, 2018, 59-101).

6 “Şem” ile farklı manalar ifade eden çeşitli tamlamalar kurulmuştur: Şem’-i felek, şem’-i muzaffer, şem’-i sebâh, şem’-i subhî, şem’-i ‘âlem-tâb, şem’-i seher, şem’-i Yahûdî-veş, şem’-i zerrin-leğenî (Öztürk-Örs, 2009, 723), şem’-i kâfûr (Kufacı, 2020), şem’-i cihân-efrûz, şem’-i ikbâl, şem’-i ilahî, şem’-i külbe-i ahzân, şem’-i meclis-ârâ, şem’-i şâm-efrûz (TDEA, C. VIII, 126).

nazara tarzındaki 100 beyti geçmeyen Şem' ü *Pervâne* manzumeleri bulunmaktadır. İran edebiyatında hikâyeye mesnevi içerisinde ve müstakil olarak ilk defa Feridüddin Attar *Mantuku'l-Tayr*'ın yirmi dokuzuncu makalesinde yer vermiştir. Sa'dî-i Şîrâzî de *Bostân*'ın üçüncü bölümünün sonuna aynı hikâyeyi almıştır. Bu iki eser, mazmun ve motif bakımından birçok şaire ve esere kaynaklık etmiştir. Hikâyenin bağımsız şekilde ve mesnevi hâlinde ilk defa XV. yüzyılın sonlarına doğru yazıldığı anlaşılmaktadır. Ehli-i Şîrâzî'nin 894'te (1489) kaleme aldığı Şem' ü *Pervâne*'si buna örnek verilebilir. Fars edebiyatındaki şem' ü pervanelerden Türk şairleri de esinlenmiştir.

Şem' ve pervane sembolleri önce mensur eserler içinde yer almıştır. Mutasavvıf yazarlar tasavvufi duygu ve düşüncelerini açıklamada bu iki sembolden yararlanmışlardır. Daha sonra mesnevilerde küçük hikâye şeklinde ve münazara tarzında yer almışlardır. XII. yüzyılın ilk yarısından itibaren şem' ile pervane sembolünün divanlarda olduğu görülür. Daha çok mutasavvıf şairlerce kullanılan bu semboller ve yazılan şiirler rubai nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Başlangıçta şem' ve pervane kelimeleri gazel ve rubailerde âşık-maşuk ilişkileriyle ele alınmış, sonra da herhangi bir eser içinde mesnevi nazım şekliyle ve özellikle münazara olarak kaydedilmiştir. Fazla uzun olmayan bu şiirler zamanla şairlerce benimsenmiş ve müstakil eserler oluşturulmuştur. Farsça (Fehmî, Şeyh Abdullah-i Şebüsterî-i Niyâzî) veya Türkçe (Gülşehrî, Zâtî, Lâmi'î Çelebi, Mu'îdî, Feyzî Çelebi) olan ve bağımsız bir eser olarak yazılan Şem' ü *Pervâne* mesnevileri vardır. XIV. yüzyıldan itibaren Fars edebiyatında müstakil bir eser olarak Şem' ü *Pervâne* mesnevileri yazılmış, XVI. yüzyılda ise Türk edebiyatının pek çok tasavvufi eserinde, mesnevilerin içinde küçük hikâye şeklinde görülmüş, Türk edebiyatında müstakil eserler kaleme alınmıştır (Armutlu, 2009, 890-905).

Şem' ü *Pervâne*'nin Fars ve Türk edebiyatlarındaki yeri ile bu sembollerin kullanım alanına dair kapsamlı bazı çalışmalar yapılmıştır (Armutlu, 2009; Armutlu, 2010). Şem' veya şem' ü pervanenin divan şiiri ve metinlerindeki yeri (Aksoy, 2010; Çörek, 2019; Kaya, 2015; Karaca, 2018; Mutlu, 2020), şem' kelimesiyle kurulup farklı manalar ifade eden bazı terkiplerin (şem'-i kâfur) divan şiirindeki kullanılışı (Kufacı, 2020), Cem Sultan'ın şem' (mum) redifli gazeli (Batislam, 2020), şem' ve pervane sembollerinin ontolojik olarak yorumlandığı (âşık/bilen, mâşuk/bilinen) araştırmalar (Akdemir, 2010), pervanenin anlam dünyasına farklı bakış açısıyla yaklaşan çeviri çalışmaları (Metînî-Kopuz, 2013) ile mesnevi karşılaştırmaları (Sabuncu, 2005) şem' ve pervane konulu yayınlardandır. Çalışmaların önemli bir kısmı ise şairlerin müstakil olarak meydana getirdiği ve orijinal örnekler olarak gösterilen Şem' ü *Pervâne* mesnevileri üzerinedir.⁷

1. Metnin İncelenmesi

1.1. Şem'a-nâme-i Necmî

İstanbul Ömer Necmî Efendi (Necmî) (H. 1230 ?/M. 1815-H. 1307/ M. 1889) şiirlerinde rint duruş sergiler. Ömer Necmî Efendi vezni tespit edilemeyen veya hece ölçüsüyle uyum sağlayan şiirleri, sade ve anlaşılır dili, şiirlerinde tasavvufun işleniş biçimi yönüyle tekke-tasavvuf şairidir (Kocatürk, 1970, 622). Ancak eserlerinin

7 Zâtî'nin *Dîvân*'ından sonra en tanınmış eseri Şem' ü *Pervâne*'si Fars ve Türk edebiyatlarının klasik mesnevi konularından olan Şem' ü *Pervâne* mesnevileri arasında beşeri aşkı işlemesi yönüyle orijinal bir örnek olup Şem' ü *Pervâne* mesnevilerinde yer almayan sosyal hayat unsurlarını barındırması bakımından farklıdır. bk. (Alpay, 2012, 129-142; Armutlu, 2018, 349-371). Lâmi'î Çelebi'nin Şem' ü *Pervâne* mesnevisi (bk. Köse, 1997) Türk edebiyatında ilk Şem' ü *Pervâne* mesnevisi olup 1522 yılında Kanuni Sultan Süleyman adına yazılmıştır. Zâtî, Mu'îdî ve Feyzî Çelebi Lâmi'î'yi takip etmişlerdir. Lâmi'î'nin mesnevisinin orijinal yanı sıra edebiyat tarihlerinde dindar ve mutasavvıf yönleriyle anılan şairin, metnin satır aralarında topluma dinî mesaj vererek bu kimliğini mesnevisine yansıtmış olmasıdır. bk. (Armutlu, 2014, 166). Mu'îdî'nin Şem' ü *Pervâne* mesnevisi alegorik anlatım yönüyle dikkat çekicidir. bk. (Pomakoğlu, 2016). Feyzî Çelebi'nin mesnevisi ise XVII. yüzyılda hece vezniyle kaleme alınmış olması yönüyle diğer mesnevilerden ayrılır. bk. (A. Tekin, 1991).

içeriği ve niteliği, kaynaklarda Farsça'ya hâkimiyeti ile övülmesi⁸, 19. yüzyılda Farsça divançe hazırlayan şairler arasında yerini alması (Aydın, 2004, 32-37) onun divan şiiri kültürünü iyi bilen bir tekke-tasavvuf şairi olduğunu gösterir.

Şairin *Türkçe Dîvân*, *Farsça Dîvânçe*,⁹ *Tuhfe-i Vahdet* ve *Kaside-i Elifiyye*¹⁰ olmak üzere bilinen dört eseri vardır. *Farsça Dîvânçe*'si dışında *Türkçe Dîvân*'ında Farsça şiirler ve Senâî, Hayâlî, Şemsî, İbn İmâd'a yazılmış Farsça tahmisler bulunur.¹¹ Necmî'nin *Türkçe Dîvân*'ında olmayan *Sâkînâme*¹²'si ve bazı Türkçe şiirleri Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevihanesi Koleksiyonu'ndaki (Demirbaş No: 257/başlıksız) yazma eser içerisinde.¹³ Bu şiirlerin arasında Şem'a-nâme-i Necmî isimli bir şiir de bulunmaktadır (v. 37b-39b). Şiirin sonuna şöyle bir not düşülmüştür: "Tamâm şod in kitâb-ı müstetâb be-kalem-i hakîrî's-seyyid Ahmed İrânî fî-târîh-i 9 şehr-i Şa'ban sene 1325". Bu bilgilerden şiirin tespit edildiği nüshayı 17 Eylül 1907'de, Necmî'nin vefatından yaklaşık 18 yıl sonra Seyyid Ahmed İrânî¹⁴ isimli bir kişinin tamamladığı anlaşılmaktadır.

"Şem'a-nâme", "şem" ve "nâme" kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuştur. "Şem'a" (شمعه) bazen sadece "mum" (Enverî, 1382, 1430) olarak, çoğu zaman da: "İnce mum, el mumu, fitil" (Birinci vd., 2009, 471-472), "Mektup zarflarının üstüne yapıştırılan ve mühürle de mühürlenmiş kırmızımsı balmumu eritmekte kullanılan sarıma ince fitil adıdır. Arapça şem'a ince mum, balmumlu fitil demektir. Şem'a beyaz balmumundan yapılırdı. İnce mum, balmumlu fitile de bu ad verilirdi" (Pakalın, 1993, C. III, 334) şeklinde açıklanmaktadır. Arapça dil bilgisi kitaplarına göre kelime sonundaki "tâ-i marbûta" ve "tâu'l-vahde" eklendiği isimleri müfred yapar ve "şem'a" "eş-şem" in tekilidir. "Nâme" ise sözlüklerde şöyle yer alır: "iki şahs beyinde te'âfi olunan mektûb, bitik, risâle; 'aşk ve muhabbete dâ'ir sevişenler beyinde te'âfi olunan mektûb; nâme yazmağa mahsus süslü kâğıd; taraf-ı şâhânedan bir hükümdâra yazılan hatt-ı hümayûn" (Şemseddin Sami, 2006, 1452); "mektup; yazı; kitap; ameller defteri; talik yazı; gazete" (Kantar, 2000, 1169); "mektup, ferman ve buyrultu makulesi risaleye itlak olunur. Ünvanlarında veya ahirlerinde isim yazıldığı itibarıyla kitap mevkiinde dahi iştimal olunur" (Öztürk-Örs, 2009, 540); "mektup, tahrirat; kitap; ferman, buyrultu" (Kartal, 2009, 535). Elde edilen bilgiler, "şem'a" sözcüğünün balmumlu fitil ve ince mum anlamına da geldiğini, beyaz bal mumundan yapılmış özelliğinin onu kendisiyle yakın mana ve kullanımlara sahip "mum" sözcüğünden ayırdığını ortaya çıkarır. Bu doğrultuda "şem'a-nâme" mum/ince mum fitili/beyaz mum hakkında yazılmış yazıyı ifade eder, şiirin başlığı ise klasik *Şem' ü Pervâne* mesnevi ve şiirlerinden farklı olarak sadece mum üzerine yazılmış bir metni temsil eder.

Divan şiirinde "-iye" ve "nâme" ile biten sözcüklerin tür adı olarak tercih edilme eğilimi dikkate alındığında Necmî'nin *Şem'a-nâme-i Necmî* olarak şiirini adlandırmasında edebî bir türe işaret edip etmediği akla gelen ilk sorular arasındadır. Divanlar ve müstakil eserler incelenirse "nâme" kelimesiyle biten (sâkînâme, pend-nâme, İskendernâme gibi) birçok tür adı görmek mümkündür. Ancak her "nâme" kelimesiyle biten adlandırmaların tür adı olduğunu söylemek yanlışır (Gökalp, 2011, 292). Bir konunun, ele alındığı şiire tür adı olabilmesi için bazı şartların karşılanmış olması gerekir. Metne verilen başlıklar edebî türlerin sınıflandırılmasında ve adlandırılmasında önemli bir etkidir; ancak eserin veya manzumenin sadece adına bakarak türünü belirlemek doğru sonuçlar vermeyebilir: "Eğer var olan bir form, farklı bir

8 Şairin hayatı ve edebî kişiliğine dair bk. (Bursalı Mehmed Tâhir, 1333, 468; Kurnaz-Tatçı, 2001, 1024).

9 Geniş bilgi için bk. (Karga Göllü, 2021).

10 *Türkçe Dîvân*, *Tuhfe-i Vahdet* ve *Kaside-i Elifiyye* hakkında geniş bilgi için bk. (Paşazade, 2002).

11 bk. (Karga Göllü, 2021, 1355-1375).

12 Bu şiirin başlığı şairin "Necmî Baba" olarak anıldığını gösterir. "Baba" kelimesinin kullanımı hakkında bk. (Çetin, 2007, 70-75; Uludağ, 1991, IV/365-366).

13 bk. Karga Göllü, 2022, 173-201; Karga Göllü, 2022, 85-100).

14 Bu kişi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

yönüyle farklı adlarla ele alınmışsa ve kendisinden sonra bir geleneğe yol açmışsa bunu bir tür olarak kabul etmek gerekir” (Gökalp, 2011, 294). Ayrıca gelenek, türlerin oluşumunda belirleyici bir rol üstlenir. Divan şiirinin kuralları ve hazır kalıpları olduğundan şairler belirli çerçevede hareket ederler, bu çerçeveyi genişletmek için arayışlara yönelirler.

“Örneğin daha 16. yüzyılda Mesîhî ve Zâtî, bir şehri ve o şehrin güzellerini anlatan ‘şehrengiz’ adlı türün ilk örneklerini vücuda getirmiştir. Ortaya çıkan yeni bir konu ya da anlatım tarzı, farklı şairlerin eliyle işlenmedikçe bir tür olmaz ve söz konusu eserin adı da yalnızca bir eserin adı olarak kalır”(Gökalp, 2011, 292).

Necmî şiirine “Şem‘a-nâme” adını vermiştir. Divan şiirinin en görkemli zamanı olan 16. yüzyıl metinlerinde mum anlamındaki kelimelerden en fazla “şem“, en az “fitil” sözcüğü tercih edilmiştir (Mutlu, 2020, 130). Ömer Necmî Efendi de şiirini isimlendirirken “şem“ sözcüğünün anlam dünyasından yararlanmışır. Gerek divan edebiyatı türleri¹⁵ gerekse Necmî’nin tekke-tasavvuf şairi olduğu göz önüne alınarak dinî-tasavvufî Türk edebiyatındaki türler¹⁶ incelendiğinde her iki alanda da “şem‘a-nâme” adında herhangi bir tür ismine;¹⁷ “nâme” kelimesiyle oluşan pek çok tür adı bulunsa da “Şem‘a-nâme” isimli veya bu isimle yazılmış şiir veya esere rastlanmamaktadır.¹⁸ Bu da metin başlığının “şem‘a-nâme” kelimesiyle meydana gelmesinin geleneğe yol açan bir davranış olmadığını, adlandırmanın edebî tür ilgisiyle yapılmadığını gösterir. “Şairler, kendilerinden önceki şairlerin eserlerine bakarak yeni bir şeyler eklemeyi denemişler, bu sayede divan şiiri geleneğinin çerçevesini genişletmişlerdir” (Gökalp, 2011, 294). Necmî’nin de meşhur Şem‘ ü Pervâne mesnevilerinden beslediği, eserinin başlığını konu bağlamı tercih ettiği ve Şem‘a-nâme-i Necmî başlığındaki “şem‘a-nâme”nin yalnızca bir eserin adını oluşturduğu, dönemin edebî değişimlerinin de şair üzerinde etkili olduğu söylenebilir.¹⁹

1.2. Bir Hasb-i Hâl Olarak Şem‘a-nâme-i Necmî

Divan şiirinde “hasb-i hâl” olarak isimlendirilen ya da nitelendirilen şiirlerde anlatan ve dinleyen olmak üzere iki temel unsur vardır. Bu şiirlere sohbet havası hâkimdir ve sohbetin konusu çoğunlukla şairlerin dertleridir (Fuzûlî’nin *Manzume-i Hasb-i Hâl ve Sitâyiş-i Seyyid Mehmed Gazi’si*, Nâbî’nin *Azliyye Kasidesi* gibi). Şairler rüzgâr, felek, söz, kalem, hâtif gibi unsurlarla, ikinci bir şahısla ya da kendi kendileriyle konuşur ve çoğunlukla kendi hâllerini anlatırlar. Sıkıntılarını ifade ederken şikâyetlerini, kişisel sorunlarını, bireysel ve toplumsal konulara yönelik eleştirilerini, övgü, fahiye ve nasihatlerini de dile getirirler (Gökalp, 2011, 328-332). Hasb-i hâllerde şairler kendi durumları ile toplumun içinde bulunduğu şartları²⁰ anlattıklarından bu manzumeler tarihe ışık tutması yönüyle önemlidir.²¹ Cem Sultan, Fuzûlî, Gelibolulu Âlî, Bağdatlı Rûhî, Nâbî, Nâilî, Nef’î, Kânî, Hasan Ziyâî, Lebîb-i Âmidî, Diyarbakırlı Sa’îd Paşa divanlarındaki hasb-i hâller buna örnek verilebilir (Batislam, 2007). XVIII. yüzyıl divan şairlerinden Enderunlu Hasan Yâver’in *Gül-i Sad-berg*’i ise mesnevi nazım şekliyle yazılmış olup çok yemenin zararları ile az yemenin faydalarını anlatan ilginç bir eserdir (Üstüner, 2010).

“Hâlin anlatımı”nı konu edinen hasb-i hâl manzumeleri arz-ı hâl, sergüzeşt ve şikâyet içerikli şiirlere dönüşerek sergüzeşt, medhiye, fahiye ve nasihat-nâmelere yaklaşırlar. Bu nedenle işlenen konu kadar, sunuluş tarzı da önemlidir (Gökalp, 2011,

15 Bu konuda bk. (Aça-Gökalp-Kocakaplan, 2011; Aynur, 2009).

16 Ayrıntılı bilgi için bk. (Artun, 2011, 152-156).

17 Bu konuda bk. (Batislam, 2016, 19)

18 bk. <http://www.yazmalar.gov.tr/basit-arama?q=name> Erişim: 4.06.2023; <https://kasif.mkutup.gov.tr/OpacArama.aspx?Ara=name&DtSrc=0&fld=1&NvBar=0> Erişim: 04.06.2023/18:32

19 bk. (Özgül, 2006).

20 XVI. yüzyıl Osmanlı toplumunda rüşvet hakkında bk. (Tuğcu, 2006).

21 Bir hasb-i hâlde geçen Rumeli şehirleri için bk. (Özcan, 2012).

328-332). Tasvir, tahkiye, özetleme, sahneleme, diyalog, iç monolog vb. anlatımların olması ve hayat hikâyeleri üzerine kurulması sergüzeşt-nâmelerle hasb-i hâllerin birbirine karıştırılmasına, kimi zaman bu metinlerin hasb-i hâl olarak adlandırılmasına neden olur (Tavukçu, 2009). Ancak sergüzeşt-nâmelerde hasb-i hâllerden farklı olarak kurmaca unsurlara rağmen şairlerin yaşadığı hadiseler anlatılır (Gökalp, 2004; Gökalp, 2009).

Şairler kendi hâllerini veya mesnevi kişilerinin durumlarını ifade etmek için mesnevilerin farklı bölümlerine hasb-i hâl adını verirler. Mesnevi nazım şekliyle yazılan hasb-i hâllerin bazıları müstakil eserler, bazıları da divanlarda küçük mesneviler şeklindedir. Nev'î'nin *Hasb-i Hâl*'inde Âşık isimli kahramanın mecazi aşktan ilahi aşka geçişi kurmaca bir hikâyeyle sunulur. Fakîrî'nin *Risâle-i Ta'rifât'ında* ve *Hasb-i Hâl-i Sâfi* adlı manzum hasb-i hâlde toplumun farklı kesimlerindeki insanların hâli, çeşitli meslek grupları ve tipler dile getirilir.²² Müyî'nin *Nâlân u Handân*'ında²³ şairin hâli, Edirneli Güftî Ali'nin *Gam-nâme*'sinde şairin şikâyetleri, Hayrî'nin *Hasb-i Hâl*'inde Ayasofya'da gördüğü bir güzelle şair arasında geçen aşk, Mirza-zade Ahmed Neylî'nin *Mektûb-ı Manzûm* başlıklı hasb-i hâlinde gurbet ve ayrılığa dair şairin hisleri konu edilir. Keçeci-zâde İzzet Molla'nın *Gülşen-i Aşk*'ı tasavvufi bir aşk hikâyesidir (Gökalp, 2011, 330-331).

Şem'a-nâme-i Necmî'de anlatan ve dinleyen olmak üzere iki taraf vardır. Mum, muhatabına yaradılışından mum hâline gelinceye kadarki yaşadıklarını samimi bir dille anlatır. Mum ve muhatabı arasında herhangi bir tartışma, üstünlük, hüküm vb. bulunmadığından metin münazara özelliği göstermez.²⁴ Şiirin adında “hasb-i hâl” veya “sergüzeşt-nâme” gibi herhangi bir tür ismi yoktur. Hasb-i hâl başlığıyla yazılan manzumelerin sayısına bakıldığında, bu başlığı taşıyan şairlerin hasb-i hâl başlığı almayan; fakat içerik ve biçimce birbirine benzeyen manzumelerin yanında oldukça sınırlı olduğu (Gökalp, 2011, 328-332) göz önüne alınırsa Necmî'nin şiirini başlıklan-dırma şeklinin geleneğe uygun olduğu görülür.

Şairler “ser-encâm, hasb-i hâl, hâl” vb. sözcüklerle türe işaret ederler (Özyıldırım, 2009). Necmî de şiirinde “arz-ı hâl, ser-encâm, ahvâl” kelimelerine yer vererek hâlin ifadesine dikkat çekmiştir:

Yok mu senin mu'înin 'arz-ı hâl-i hazînin

Ey bî-kes ü bî-çâre uğradın bu ziyâne (b. 3)

Her bir ser-encâmımı yâd edeyim nâmımı

Dinle sen ahvâlimi söyleyim dâne dâne (b. 13)

Bu gazabın âteşi yakdı beni ey kişi

Hâl diliyle bu işi etme dedim ben ana (b. 42)

Şair üçüncü beyitte “arz-ı hâl” sözünü kullanır. Hasb-i hâl ve şikâyet-nâmelerden farklı olarak arz-ı hâllerde bir yardım ve destek beklentisi bulunur. Küçük mesnevilerle yazılan arz-ı hâller incelendiğinde bu şairlerin ortak yanının belirli bir makama veya kişiye bir talebin iletildiği metinler olduğu dikkati çeker (Yıldız, 2019, 1029). Necmî'nin şiirinde ise herhangi bir talebin kişiye/makama bildirilmesi veya yardım beklenmesi durumu yoktur. Ayrıca ikinci beyitte “ser-encâm” kelimesi kullanılmış ve şiirin baştan geçen olayların ifadesi üzerine yazıldığı belirtilmiştir. Bu nedenle beyitteki “arz-ı hâl” ifadesi hâlin anlatımı ve sunulmasına (Devellioğlu, 2004, 40) işaret eder. Nev'î de hasb-i hâlindeki “Sana arz itmeğe hâl-i dilimi fırsat yok” mısraında “arz etmek” ve “hâl dili”ne bir arada yer verir, bunu durumunu anlatmak manasında

22 Geniş bilgi için bk.(Batislam, 2003).

23 Bu konuda bk. (Gökalp, 2009)

24 Geniş bilgi için bk. (Benli, 2021).

kullanır (Özer, 1994, 43).

Necmî 28. beyitte “kısâ”, 68. beyitte “hikâye” kelimelerine yer verir:

Gelelim biz kıssaya ne düşdü bak hisseye

Satdı o kassâb beni mekân oldu mûm-hâne (b. 28)

Hikâyeyi uzatma koşup düzüp bezetme (?)

Yeter çün bir işâret ey gönül ‘ârifâne (b. 68)

Mumun başından geçenlerin merak uyandırıcı bir biçimde aktarıldığı metinde anlatım tekniği olarak hikâyeden faydalanılır. Mumun yaradılışından yanışına kadar yaşadıkları tasavvufi bir aşk hikâyesi olarak sunulur. Levent de sergüzeşt-nâme ve hasb-i hâlleri hikâyelerin bir kolu sayar (1988, 141). Gökâlp hasb-i hâlleri “bir türden ziyade şairin kendisini ya da başkasını konu edinen, şikâyet ya da övgü yollu, gerçek ya da kurmaca, tasavvufi ya da mecazî konuları içeren ‘hâlin anlatımına dayalı’ tüm eser, manzume ve bölümler için genel bir adlandırma” olarak kabul eder (Gökâlp, 2011, 332). Bu bilgilerden hareketle Şem ‘a-nâme-i Necmî’ nin klasik Şem ‘ ü Pervâne mesnevilerinden beslenen ve mumun yaşadıklarını anlatan müstakil ve manzum hasb-i hâl olduğu söylenebilir. Necmî’ nin hasb-i hâli tasavvufi aşkı alegorik olarak işleme ve sonunda vuslata erme noktasında Nev’î’ nin hasb-i hâliyle benzerlik gösterir.²⁵

1.3. Şiirin Biçim ve İçerik Yönüyle Değerlendirilmesi

Şem ‘a-nâme-i Necmî besmele ile başlar. Şiir, 69 beyit olup kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Aruzun herhangi bir vezniyle²⁶ veya hece ölçüsüyle uyum sağlamaktadır.²⁷ Mısra sonları “-âne” ile kafiyelenmiştir. Şair bazı beyitlerin iki mısramı da güzel he (e) ile biten bir kelimeyle tamamlamıştır: serde-bahâne/b. 6, saçıma-gazûbâne/b. 41, üstüme-bahâne/b. 45, sırrıma-gâfilâne/b. 52, define-meydâne/b. 56, bezetme(?)-‘ârifâne/b. 68, uca-âsumâne/b. 69. Kaside nazım şeklinin kafiye örgüsüne göre şairin bu mısralarda “e” sesi ile “âne” yi kafiye kabul etmediği²⁸ veya kafiye konusunda estetik bir kaygı taşımayıp (Güzel, 2000, 44) serbest bir tutum sergilediği gözlenir. Bazı art arda gelen beyitlerin ikinci mısraında ise, aralarında cinas ilişkisi olmadığı hâlde aynı kelimelerle kafiye yaparak tekrara düşmüştür (b. 42-43). Necmî’ nin halk şairlerinde olduğu gibi göz için değil de kulak için kafiyeyi (Dilçin, 1983, 73) esas almış olabileceği öne sürülebilir.

Şiir bir soru (12 beyit), bir cevap (54 beyit) ve bitiş (3 beyit) olmak üzere üç bölümden oluşur. İlk 12 beyitte muma sorular yöneltilir, “Cevâb” başlığı altında (13. beyitten 67. beyite kadar) mum başından geçenleri muhatabına anlatır. 67. beyitte şair geleneğe uygun şekilde şiire dâhil olur ve 69. beyitte şiiri tamamlar. Şiirde mumun konuşmasının yer aldığı “Cevâb” bölümüne geniş bir yer ayrılması şiirin ana konusunun mum etrafında gelişeceğini biçimsel olarak destekler. Ayrıca soru yoluyla anlatma, dinî-tasavvufi Türk edebiyatına mensup şairlerde yaygın bir kullanımdır. Şairler bu şekilde fikirlerini daha etkili hâlde getirirler. Âşık Yunus *Dertli Dolab* isimli şiirinde su dolabına “Niçin inlersin?” diye sorarken, Kaygusuz Abdal *Dolâbnâme*’inde “Niçin yüzünü dâima suya sürersin, bağrın niçin delik, gözlerin niçin yaşla dolu, bu kadar zahmeti niçin çekersin?” der. Necmî, bu anlatım tekniğinin yanında nasihat ve hitap yoluyla anlatım tekniğine de (Gel ki yanalım her şeb düşüp de külhana/b. 64) başvurur (Güzel, 2000, 661).

²⁵ Bu konuda bk. (Özer, 1994).

²⁶ Bazı beyitler şu aruz vezniyle uyumludur: *Mef’ülü Fâ’ ilâtiün Mef’ülü Fâ’ ilâtiün (Müstef’ ilün Fe’ ülün Müstef’ ilün Fe’ ülün)*

²⁷ Ömer Necmî Efendi’ nin vezin konusundaki tasarrufları için bk. (Karga Göllü, 2021, 44-46).

²⁸ Dize sonundaki “e” ünlülerinin kafiye kabul edilmeme durumu hakkında bk. (Aydoğan, 2001, 22)

Aşağıda metnin günümüz Türkçesine çevirisi italik olarak ve nesir şeklinde verilmiştir.²⁹ Beyit numaraları “b.”, varak numaraları “v.”³⁰ ile ifade edilmiştir. Nesre çevrilen her beytin numarası “[]” ile beytin başında gösterilmiş, çeviri yapılırken metnin orijinal düzenine sadık kalınmıştır. Tamamlama amacıyla eklenen kelime, bağlaç veya ekler “[]” ile temsil edilmiş; kelime veya kelime grupları yakın anlamlı birkaç sözcükle ifade edilmek istendiğinde “/” işareti, açıklama yapılacaksa “()” işareti tercih edilmiştir. Noktalama işaretleri ve yazımda günümüz imla kurallarına göre hareket edilmiştir:

[1] Ey yakıcı mum/ince mum/ mum fitili! [Ey] pervanenin sevdiği! Ey deli! Her gece neden ateşte yanarsın? [2] Sen özünden yandıkça gözünden yaşın akar. [Bunu] fark etmezsin, hiç feryat etmezsin.[3] Ey kimsesiz ve çaresiz! Sana yardım eden ve hazin bir hikâyen yok mu da sen böyle zarara uğradın? [4] Başında ateş[ten] külâh, yanıp yok olursun. Can sana gerekmez mi kendini yabana atarsın? [5] Sen yandıkça, her vakit bir insan başını keser. Bunca azabı can[ın]a niçin reva görürsün? [6]Bu derde nasıl düştün, bu başındaki dert nedir? Bir defa da bir şey bahane edip [kendine/birilerine] sormadın mı? [7] Senin aslın neydi, sana ‘şem‘a’ kim dedi? Bir başka ismin yok mu? Onu söyle. [8] Hem-cinsinden bir kişinin seninle işi olsa sana yakın olunca yanacağı ortadadır. [9]Pervane sana ne yapar, [sadece] sana yaklaşır; onu sanki [hiç] dünyaya gelmemiş [gibi] yakarsın. [10] Seni nerede olsun bulur satın alırlar; hangi ev sahibi seni misafire ikram etmez? [11]Seni zarardan, zamanın rüzgârından korurlar. Seni süslü fanus (Hil‘at fanusu) ile yüce bir yere koyarlar. [12] Akçeler harcayarak, o kadar emek çekerek seni evlere getirirler. Sensiz bir ev yoktur (b. 1-12/v. 37b-38a).

Cevap

[13] Her başıma geleni [ve] ismimi tek tek söyleyeyim, sen hâlimi dinle. [14] *Önce ben yoktum, Allah beni yarattı. Beni dünyanın içine, gizli [bir] sırta çekti.* [15] *Ümmetler sıcakladığında hikmet diledim [ve] yağmur gıdası ile bir zaman beslendim.* [16] Zemin beşiği içinde yetiştiğim zaman, süt emen çocuk gibi bir gün meydana çıktım. [17] Ey ince nükteli [kişi]! Yani nazik [bir] bitki oldum, anla. Sapım üzerinde durunca (ayaklanınca) ben bir çobana baktım. [18] Koyunlarını getirdi, o yere ulaştırdı. Beni koyuna yedirdi, ben bir zindana girdim. [19] Onda kana gark olup meyardan ayrılarak o zindanın içinde bir yana gizlendim. [20] O zindan mezarım oldu bir süre rahat oldum, orada dostlar çoktu, her tarafa dağıldılar. [21] *Şekil değiştirip, görünüş değiştirip her birimiz bir kılıkla tanınmaz olduk.* [22] Ben iç yağı oldum, onların çoğu et oldu. Diğer olanları bilgece [ve] kararlar söylerim. [23] O çaresiz koyuna bak! Bu devrana aldandı, bitki yiyip hayatı buldum sandı. [24] Kötü kader onu kasaba sattı. O [da koyunun] gerdanını kanla boyadı.[25] Etini hep aldılar, sevindiler; bak şu gafil insana [ki] kanlarını saçtılar. [26] Bazı kısımlarını kestiler, güle güle yediler. “Gıdamızdır” dediler, isyana başladılar. [27] *Çaresiz koyun o otu yediğini unuttu insan da bunun gibi bu tuzağa tutuldu.* [28] Biz kıssaya gelelim. Bak payımıza ne düştü? O kasap beni sattı, yerim mum-hâne oldu.[29] Bak mum toplayanın işine [ki] kişinin başına ne gelir? Bu fâni dünyada beni kazana attı. [30] Ben iç yağı iken eridim, o kazanda yürüdüm. Parçalanıp çürüdüm fitil saldım. [31] Ben eridim, bayıldım, kazan içinde boğuldum. O fitile öyle âşıkane sarıldım ki ona [32]“Denize düşen yılanı sarılır” derler. O deli, zehri şifa sanır ne yapsın? [33] Fitil ile kazandan çıktım, sanki cehennemden [çıktım]. Bağladılar, boynumdan bir dükkâna astılar. [34] Yine azaba, başka türlü bir eziyetin içine düştüm. Bu dertten kurtulmaya bir bahane bulamadım. [35] Başka arkadaşarımla, cin-

29 Metnin transkripsiyon harfleriyle yazımı Ek 1’de, tıpkıbasım Ek 2’de sunulmuştur.

30 Bu kısaltmalar inceleme sırasındaki alıntılarda makale boyunca kullanılmıştır.

sim [olan] dostlarımla [bize] neler ettiler, hepimizi bir tartıya koydular. [36] Amellerimiz tartıldı, hâlimiz mahşer yerine döndü. Orada bizi insafsız bir insana sattılar. [37] Ben onu insan değil, zebani gibi gördüm. Bizi evine götürüp bir tarafa attı. [38] Güneş batıp karanlık [bir rüzgâr gibi] esince fitilimi kesti. Gece vakti sarhoş [bir şekilde] yere düştüm. [39] Uzuvarım kırıldı, o kişi bana darıldı. Eyvah! Sanki bunu misafire ben yaptım... [40] O şiddet ve öfkeyle beni bir ele/eline aldı. Kırıkları sarıp [beni] bir şamdana koydu. [41] Başımın ucuna gelip sert şekilde saçıma sarıldı, kızgınlıkla [beni] kibritle iyileştirmeye başladı. [42] Ey kişi! Bu öfkenin ateşi beni yaktı. Ben ona hal diliyle “Bu işi yapma” dedim. [43] Kulağı gibi yüreğinde merhameti [de] iç yağı [da] yok. Nasihat ona ne yapar? Can kulağı mühürlü[dür]. [44] Ten yanmaya, pervane uyanmaya başladı. Ateşimi söndürmek için kendini feda etti. [45] Ben o dostuma “Sakin üstüme düşme” dedim. Boş yere keskin ateşimde yanarsın. [46] Pervanenin yanışı bu ateşi söndürmektir. O merhamet sahibi, şefkatinden dolayı bu külhana düşer. [47] O çaresizi, baştan ayağa yara [olan vücudunu] gördün. O dilsizin ateşime âşık olduğunu söylerler. [48] Dostum, sevenim o[dur]; canıma yakın olan arkadaşım o[dur]. Ondan başka sadık bir dost bulamadım. [49] Kısacası işimiz her gece bu ateşle yanarak o zahmetle yanıp mahvolmaktır. [50] Yandığuma üzülmem, şikâyet bile etmem. Bu sırrımı başka türlü açıklayayım. [51] Yandığım ateşi gör [ki] işi karanlığı kovmaktır. O, karanlıktaki insana ışıklar bahşeder. [52] *İyiliğim kötülüğümden fazladır. [Bunu] yapan bilir. Ey gönül! Sırrımdan haberdar ol gafıl bir şekilde gezdiğin yeter.* [53] Eziyetimi Allah verdi [ama] merhametini artırdı. Gece olunca ateşim nur içinde gizlenir. [54] Bana ateş ve nurun [nasıl] bir arada olduğunu sorarsın, ben sana açıklayayım. Şüpheye düşmeyesin. [55] Ben o zamanda, yokluk âleminde ne edeyim bilmem. Hikmet ve kudret beni bu dünyaya getirdi. [56] Yeryüzüne habersiz düşüp orada define oldum. Gördüm ki bir gün olup bu meydana gelmişim. [57] Güneşin sıcaklığıyla, Allah’ın rahmetiyle orada beslendim, bu güzel zamana eriştim. [58] Ey ay yüzlü! Ateş, su ve hava bir araya gelip bana şekil verdiler, dünyaya geldim. [59] *İşte bu karışım ve düzenden sırların gücüyle bu tarafa aşk geldi.* [60] Ey gönül! Onunla da bir zaman beslendim, bu aşkla türlü [türülü] dünyaya girdim. [61] Cehennemleri dolaşıp engelleri geçerek mum oluncaya kadar binlerce kamçı yedim. [62] *Şimdi maşuk gibiyim kurtuluşum* yanmaktadır. Pervane bu sırra vâkıf olduğundan yanmaz mı? [63] Aslımı [ve] vashımı yanarak çabuk bulurum. Pervane gibi ben de bir gence âşığım. [64] Biz ikimiz arkadaşız, aşk sırrında gizliyiz. Gel ki her gece bu külhana düşüp yanalım. [65] Yandıkça ateşimiz içinde nur ortaya çıkar. [Bunu] görünce bu beden ve cana coşku ile sevinç gelir. [66] *Çünkü nur ortaya çıkınca halka sevinç bağışlar. Karanlığı o kovar, emek boşa gitmez.* [67] Ey gönül! Bu sırra seni bir ârif vâkıf etmiş. Allah’a şükredip yanıp da onun kulu ol. [68] Hikâyeyi uzatma, tertipleyip süsleme. Ey gönül! Çünkü ârif olanlara bir işaret yeter. [69] Ey Necmî! Mum gibi her gece uçtan uca yanarak aşk hevesine uyup gökyüzüne uç (b. 13-69/v. 38a-39b).

Şiirin öznelere biri ve en önemlisi mumdur. İlk 12 beyitte mumun nereden geldiğini, “şem‘a” adını ona kimin verdiğini, insanların muma değer vermesine rağmen onun eziyet içinde olmasının nedenini, pervaneyi yakma sebebini soran ise şair Necmî’dir. Muhatabın Necmî olduğu, mumun metin genelindeki (mum, sadece 52 ve 60. beyitlerde gönül ile konuşmaktadır) seslenişlerinden ve bazı beyitlerde verdiği ipuçlarından anlaşılmaktadır. Şu beyitte mum, karşısındakine “ey zarîf” diye hitap ederek muhatabın ince nüktelere sahip bir kişi olduğuna (Necmî’ye) işaret eder:

Ya ‘nî nebât-ı latîf oldum anla ey zarîf

Sâkım üzre durunca bakdım ben bir çübâne (b.17)

Mum metin boyunca gerçek bir mum olarak karşımıza çıkmaz. Zaman ve mekânda belirsizlik vardır. İnsani vasıfların yüklendiği mum, ârif bir kişi olarak düşünlür. Necmî'yi ilahi sırta o vâkıf eder. Böylelikle metin alegorik bir özellik³¹ kazanır:

Dilâ bu râza vâkıf etmiş seni bir ârif

Yanıp da kul ol anın şükr eyleyip Yezdân 'e (b. 67)

Şiir şair ile ârif bir kişi olarak temsil edilen mum arasındaki dertleşmeyi konu edinir. “Cevâb” bölümünde (b. 13-66) mum, başından geçenleri samimi bir dille şaire anlatır. Pervaneden ise geleneğe uygun olarak kendini ateşe atma, canını sevgili için feda etme vasıflarıyla şiirin birkaç yerinde bahsedilir (b. 1, 9, 44, 46, 57, 60, 62, 63). Birinci beyitte “ma’şuka-i pervane” tamlaması nedeniyle mum, pervanenin sevgilisi olarak düşünülür:

Ey şem‘a-i sûzâne ma’şuka-i pervâne

Her şeb yanarsın nâra niçin sen ey dîvâne (b. 1)

Mum ilk beyitten itibaren bir âşığa dönüşür.³² Çile çekmesi, çaresizliği, gözyaşı dökmesi, her yanıpta bir insanın başının kesilmesi (fitilin kılalmasından kinayedir) gibi özellikler mumun sevgili olarak hayal edilmesini engeller. Burada “başın keser” ifadesinin öznesi bir insan, başı kesilen ise mumdur. Aşağıdaki beyitlere gelindiğinde mum sevgili olarak vasıflandırıldığını; fakat pervane gibi kendisinin de (özünü yakarak vuslata ermesi yönüyle) bir gence/sevgiliye âşık hâle geldiğini söyleyerek mâşuktan âşığa evrilme durumunu kendi diliyle açıklamış olur. Artık mum ve pervane aşk sırrına vâkıf iki dosttur. Bu durum, tasavvufî aşk mesnevilerinde görülen engellerin aşılması ve çekilen sıkıntılardan kurtulup vuslata erilmesi noktasında âşık ile sevgilinin bir/aynı kişi olma hadisesine benzemektedir.³³ Şeyh Gâlib’in *Hüsn ü Aşk*’ında çetin yollardan geçilerek tamamlanan seyr ü sülûkun sonunda Hüsn’ün Aşk’tan, Aşk’ın Hüsn’den başka bir şey olmadığını anlaşırlar (Okçu, 1999, 30). Mum da zorlukları aşarak pervane gibi yanar ve yok olur. Mum bir salık, başından geçenler ise içsel bir yolculuğun şiirleştirilmiş hâlidir. Şiir sonunda mum, seyr ü sülûku tamamlar ve vuslata erer:

Şimdi ma’şük-sıfâtım yanmaktadır necâtım

Vâkıfdır çün bu râza yanmaz mı yâ pervâne

Yanarak mihver-i aslımı tîz bulurum vaslımı

Pervâne-veş ‘âşıkım ben dahı bir civâne

Biz ikimiz hem-demiz râz-ı ‘aşka mahremiz

Gel ki yanalım her şeb düşüp de bu külhâne (b. 62-64)

Mumun yaradılışı bir insanın var oluşu gibi anlatılır. Mum önce yokluk âlemindedir. Allah tarafından yaratılıp dünyanın içine (gizli sırta) çekilir. Baki dünyadan alınıp fani dünyaya getirilir ve mumun yolculuğu başlar. Mum, yağmurla beslenip büyür, bitki hâline geldiğinde çoban koyun sürülerini onun bulunduğu yere getirir. Bir koyun ise onu yer ve bu hadiseden sonra mumun çilesi artarak devam eder (Koyunun midesinde/zindanda bir zaman kalma, iç yağı hâline gelme, kasaba ve ardından mumhâneye satılma, kazana atılma, fitile sarılıp mum hâline getirilme, dükkâna asılma, bir kişinin onu satın alıp eve getirmesi, insanın yaptığı eziyetlere maruz kalma, yanma ve yok olma). Aşağıda, mumun çektiği sıkıntı ve acıları ifade eden bazı beyitlere yer verilmiştir:

31 Geniş bilgi için bk. (Açıl, 2010).

32 Mumun sevgiliden âşığa dönüştüğü bir eser örneği için bk.: (Pomakoğlu, 2016).

33 bk. (İçli, 2010).

Eridim ben yak oldum kazgan içre boğuldum

Ol fitîle sarıldım şöyle ki 'âşikâne (b. 31)

Fitil ile kazgandan çıkdım sanki nîrândan

Bağladılar boynumdan asdılar bir dükkâne (b. 33)

İnsân değil zebânî gibi gördüm ben anı

Götürüp hânesine atdı bizi bir yane (b. 37)

Şems gurûb edince zulmet hübûb edince

Kesdi fitilim gece düşdüm yere mestâne (b. 38)

Mumun dile getirdikleri *Mesnevî*'nin özü kabul edilen ve Mevlânâ'nın kaleminden çıkan ilk 18 beyitteki neyin hikâyesini hatırlatır. İnsân-ı kâmilî temsil eden ney istiaresi, Necmî'nin şiirinde mum istiaresine dönüşmüş gibidir.³⁴

Necmî, mumun sözü bittiğinde hikâyenin artık uzatılmaması gerektiğini söyler ve "Ey gönül! Ârif olanlara bir işaret yeter" diyerek şiirini tamamlar:

Hikâyeyi uzatma koşup düzüp bezetme (?)

Yeter çün bir işaret ey gönül 'ârifâne

Şem'a gibi her gece yanarak uçtan uca

Uyup hevâ-yı 'aşka Necmî uç âsumâne (b. 68-69)

Hasb-i hâllerde şairler, muhatabın dilinden sözü sürdürerek aslında kendi ruh hâlini o varlıkların üzerinden aktarırlar (Mengi, 2000, 125). Bu şiirde de mum ve pervane Necmî ile özdeşleşir. Mum başından geçenleri anlatırken bir âşığın ilahi aşk yolunda çektiği sıkıntıları dile getirir. Mutasavvıf şair Necmî, mum ile kendi içsel yolculuğunu temsil eder³⁵ ve ilk 12 beyitte bir iç monolog hâlinindedir. Muma soruları yönelten ve sevgiliye ulaşmak için aşk ateşi etrafında dolaşıp duran Necmî aynı zamanda bir pervanedir. Metin sonunda hem mum hem pervane vuslata erdiğinden Necmî iki durumda da ilahi sevgiliye kavuşmuş olur. 69. beytin ilk mısraında Necmî'nin her gece mum gibi uçtan uca yandığını söylemesi ve ikinci mısraında aşk hevesine uyup gökyüzüne uçma dileğinde bulunması dikkat çekicidir. Birinci mısra da kendini muma, ikinci mısra da pervaneye benzeterek metin boyunca salık olarak girdiği rolleri özetler.

Şair, eserini 69. beyitte tamamlar. Tek rakamların Müslüman Türklerdeki kutallığının (Atabek, 1987) ve vahdet inancının bunda etkisi olabilir. Örneğin Ahmet Yesevî'nin hikmetlerinde tek sayıların oranı çift sayılara göre fazladır (Keleş, 2019, 566). 69 sayısının "6" ile "9"un bir araya gelmesiyle oluştuğu göz önüne alındığında ise bu rakamların ikisinin de aynada ters çevrilmiş³⁶ hâliyle ve birbirinin yansıması olarak görüldüğü³⁷ anlaşılır. Bu nedenle Necmî'nin şiirini yazarken metinde işlenen konuyu sembolize eden bir beyit sayısı tercih ettiği ileri sürülebilir.

Necmî, XIX. yüzyıl sosyal hayatında mumun kullanımına dair bazı âdetlere şiirinde yer vermiştir. Eserden elde edilen bilgiler aşağıdadır.

34 "Bişnev in ney çün hikâyet miküned/Ez cüdâyihâ şikâyet miküned (Dinle, bu ney neler hikâyet eder, ayrılıklardan nasıl şikâyet eder); K'ez neyistân tâ merâ bübrideend/Ez nefrem merd ü zen nâlîdeend (Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryâdından erkek ve kadın müteessir olmakta ve inlemektedir); Men beher cem 'iyyetî nâlan şüdem/Cüft-i bedhâlân ü hoşhâlân şüdem (Ben her cemiyette, her mecliste inledim durdum. Bedhâl (kötü huylu) olanlarla da, hoşhâl (iyi huylu) olanlarla da düşüp kalktım)" bk. (Demirel, 2012, 926, 934).

35 Fuzûlî'nin Mecnun'un hâlini mumun (Leylâ'nın) dilinden anlattığı mısralar için bk. (Pala, 1999).

36 Akis kelimesinin "evirme" anlamı için bk. (Türkçe Sözlük, 2005, 667).

37 bk. (Güler, 2004).

Mum iç yağından elde edilir. İç yağı önce kazanda kaynatılır ve bu kazan-
da fitile sarılır. Mum yapımının gerçekleştiği yerlere “mûm-hâne”, bu işle ilgilenene
“mûm-çîn” denilir:

Gelelim biz kıssaya ne düşdü bak hisseye
Satdı o kassâb beni mekân oldu mum-hâne
Bak mûm-çînin işine neler gelir başına
Kişinin bu fenâda atdı beni kazgana

...

Eridim ben yak oldum kazgan içre boğuldum
Ol fitile sarıldım şöyle ki ‘âşıkâne (b. 28-31)

Yapımı tamamlanan mumlar tartılıp dükkânlara satılır ve buralarda bağlanıp
asılarak muhafaza edilir:

Fitil ile kazgandan çıkdım sanki nîrândan
Bağladılar boynumdan asdılar bir dükkâne (b. 33)

Dükkânlardan satın alınan mumlar insanlar için vazgeçilmezdir. Mum olma-
yan bir ev yoktur. Paralar sarf edip emek çekilerek evlere getirilen mum, misafirle-
re ikram edilir. Değerli olması nedeniyle insanlar onu korur ve “hil’at fânûsu” ile
evlerinin yüksek bir yerine yerleştirir. Hil’at “kaftan, padişah veya vezir tarafından
beğenilen veya yeni bir görev verilen kimseye giydirilen süslü elbise” (Pala, 2020,
208), fânûs ise “içinde mum yakılan büyük fener, camlı mahfaza, abajur” (Develli-
oğlu, 2004, 250) anlamına gelir. Şairin “hil’at fânûsu” ile kastettiği süslü bir kumaşla
kaplı ve ışığı yansıtan cam mahfaza³⁸ olabilir. Bu da insanların muma verdiği değeri
göstermektedir:

Seni satın alırlar kanda olsan bulurlar
Kangı hâne sâhibi ikrâm etmez mihmâne
Hıfz ederler ziyândan rûzigâr-ı zamândan
Hil’at fânûsu ile korlar ‘âli mekâne
Akçeler sarf ederek hayl[i] emek çekerek
Evlere getirirler yokdur sensiz bir hâne (b. 10-12)

Mumu satın alan kişi önce mumun fitilini keser, daha sonra onu yakmak için
kibrit kullanır. Mum misafir geleceğinde şamdana yerleştirilir:

Şems gurûb edince zulmet hûbûb edince
Kesdi fitilim gece düşdüm yere mestâne
A’zâlarım kırıldı o kes bana darıldı
San bu işi ben etdim eyvâh o mîzbâne
O şiddet ü gazabla aldı beni bir ele
Kırıklarımı sarıp dikdi bir şem ‘adâne (b. 38-40)

38 XVIII. yüzyıl şârihlerinden Hâkim, Şevket-i Buhârî *Divânı Şerhi*’nde eskiden gerdek gecelerinde
yatac odalarını aydınlatmak için kullanılan fanuslara kırmızı bir kumaş geçirme âdeti olduğunu belirtir:
“Pîrâhen-i fânûs ol bürüncek kamîsdür ki fânûsa ilbâs iderler. Ekserî kırmızı sabg ile munsabig olur”. bk.
(Karga Göllü, 2018, 88).

Yukarıdaki beyitlerde mumu yakmaya çalışırken kıran kişinin, onu tamir edip şamdana yerleştirdiği görülür. Mumun satın alma değerinin yüksek olduğunu gösteren bu davranış sonrasında, kırılan mumun “San bu işi ben etdim eyvâh o mîzbâne” demesi de misafire ikram edildiğine işaret eder. Necmî, mumun bütün bu başına gelenleri metnin en başında kimsesiz olmasıyla ilişkilendirir. Bu da o dönemde kimsesiz olmak, yalnızlık gibi durumlarla ilgili bilgi sunmaktadır:

Yok mu senin mu'înin 'arz-ı hâl-i hazînin

Ey bî-kes ü bî-çâre uğradın bu ziyâne (b. 3)

Şem ‘a-nâme-i Necmî’de sade bir dil kullanılmıştır. Türkçe ve arkaik kelime kullanımının yoğun olduğu dikkati çeker: bezemek (b. 68), düzüp koşmak (b. 68), kanda (b. 10), kangı (b. 10), kazgan (b. 29, 31, 33), komak (b. 11), öz (b. 2), pek (b. 41). Ayrıca şiirde şu deyim ve atasözlerine rastlanır: âteşe/nâra yanmak (b. 1, 45), başına gelmek (b. 29), gam yememek (b. 50), kapana tutulmak (b. 27), kendin ziyâna vermek/ziyâna uğramak (b. 44, 3), meydâna çıkmak (b. 16), yabâna atmak (b.4), yabâna gitmek (b. 66);³⁹ “Ârifâna bir işâret yeter/Ârif olanlara bir işaret yeter” (b. 68), “Denize düşen yılanı sarılır” (b. 32).⁴⁰

Sonuç

Necmî, tekke-tasavvuf şairlerinin yaygın olarak başvurduğu soru ve nasihat yoluyla anlatma tekniklerinden yararlanır. Şiirini ise bir soru ve bir cevap üzerine kurar. Şiirde mumun yaradılışından yanışına kadar başından geçenleri anlattığı cevap bölümü geniş bir yer tutar. Konuşma sohbet havasında gerçekleşir. Eserlerinden saygın bir mutasavvıf olduğu anlaşılan Ömer Necmî Efendi’nin nasihat yoluyla anlatma tekniği ve soru-cevap ile metni daha tesirli hâle getirmesi, “Gelelim biz kıssaya ne düşdü bak hisseye/b. 28” gibi dizeleri kendisi gibi olan ilahi aşk yolcularına/salıklere yol gösterme amacı taşır.

69 beyitten oluşan ve kaside nazım şekliyle yazılan Şem ‘a-nâme-i Necmî tasavvufi bir aşk hikâyesi üzerine kurgulanmış alegorik bir eserdir. Mumun başından geçenler *Mesnevî*’nin ilk 18 beytindeki ney istiaresini hatırlatır. *Mesnevî*’deki ney istiaresi, Necmî’nin şiirinde mum istiaresine dönüşmüş gibidir. Bu yönüyle iki eser arasında alegorik paralellikten bahsedilebilir.

Başlıkta türe işaret edilemese de eserin şairin hâlini anlatan manzum bir hasb-i hâl olduğu görülür. Mum ârif, muhatap ise zarif bir kişi olarak nitelendirilir. Mum ile şair arasında (ârif-zarif) geçen sohbetin başlangıcında “mâsuka” olarak vasıflandırılan mumun, ikinci beyitten itibaren bir “âşık”a dönüştüğü gözlenir. Çile çekmesi, ağlaması, çeşitli zorluklardan geçmesi mumun sevgili olarak düşünülmesine engel olur. Şiirin sonunda doğru mum kendisinin de bir sevgiliye âşık olduğunu belirterek durumunu açıklar. Mum ve pervane iki dost olurlar ve seyr ü sülûku tamamlayıp vuslata ererler. Bu hikâyede Necmî hem mum hem pervane rollerine girer. Çileli yollardan geçen mum da, şiirin başından beri mumun etrafında dolaşıp ona sorular yönelten ve mum yandığında canını feda eden de aslında Necmî’nin kendisidir. Bu nedenle şiir sonunda

39 Deyimlerin anlamları sırasıyla şöyledir: “Ateşine (nârına) yanmak: Birinin yüzünden büyük zarara uğramak”, “Başa gelmek: Kötü bir duruma uğramak”, “Gam yememek: Tasa etmemek, kaygı çekmemek, üzülmemek”, “Kapana düşmek (tutulmak): Tuzağa düşmek, birinin düzenbazlığı ile içinden çıkamayacağı güç bir duruma düşmek”, “Ziyan zebil olmak: Heder olmak, bir işe yaratılmayarak harcanmak”, “Meydana çıkmak, (ortaya çıkmak): belli olmak (bir durum); ortada kendini göstermek (biri)”, “Yabana atmak: önem vermemek, önemsiz görmek”, “Boşa gitmek (harcanan emek): Bir işe yaramadan yok etmek” bk. (Aksoy, 1998, 590, 616, 788, 907, 1144, 966, 1099, 658).

40 Atasözlerinin anlamları şöyledir: “Ârife tarif gerekmez (ne hacet): Anlayışlı kişiye uzun uzadıya açıklama yapmaya gerek yok. O lep demeden leblebiyi anlar”, “Denize düşen yılanı sarılır: Çok büyük bir tehlike içinde bulunan kimse, kendisine yardım etmesi olanağı bulunmayan, hatta tehlikeli olan şeylerden bile medet umar” bk.(Aksoy, 1989, 145, 215).

âşık ve mâşuk aynı kişi olur. Metin bu yanıyla Şeyh Gâlib'in *Hüsni ü Aşk*'inde görülen bir/aynı olma, tek varlıkta bütünleşme konusuyla benzerlik gösterir. Ayrıca şair, diğer mutasavvıf şairlerin şiirlerinde yoğun olarak rastlanan şem' ve pervane sembollerini kullanarak klasik *Şem' ü Pervâne* mesnevilerinden beslenir. Bu da şairin yüzyıl içindeki değişimlere rağmen gelenekten kopmadığının bir göstergesidir.

Eser, yüzyılın mumla ilgili âdetlerine dair bilgi verir. Mumun iç yağından elde edildiği, kazanda kaynatılarak fitile sarıldığı, dükkânlarda asılarak saklandığı; mum yapan kişilere "mûm-çîn", mum yapılan yerlere "mûm-hâne" denildiği; misafirlere ikram edildiği, insanlar için pahalı bir ürün olduğu, kumaş geçirilmiş bir cam mahfaza içine konulup evin yüksek yerine yerleştirildiği, misafir geleceğinde şamdana yerleştirildiği öğrenilir. Bu yönüyle eser tarihe ışık tutmaktadır.

Şairin diğer eserlerinde görülen vezin konusundaki tasarruflarına paralel olarak *Şem'a-nâme-i Necmî* de hece veya aruz ölçüsüne uymaz. Kafiye düzeninde estetik bir kaygı taşımaz. Eserin dili ise sade olup şiirde arkaik kelimelere, deyimlere ve atasözlerine rastlanır. Necmî'nin dilini anlaşılır ve akıcı bir şekilde kullanması, hâlin anlatımına dayanarak hasb-i hâllerin amacına uygundur.

Bu çalışmayla Ömer Necmî Efendi'nin *Türkçe Divân*'ında ve şimdiye kadar tespit edilmiş şiirleri arasında yer almayan hasb-i hâl türündeki bir şiiri bilim dünyasına tanıtılmıştır. Ayrıca şairin şem' ve pervane sembollerini alışlagelenden farklı şekilde ve bir hasb-i hâl metninde kullanması onu türün diğer örneklerinden ayırır.

Kaynaklar/References

- A. Tekin, Gönül. *Fezî Çelebi Şem' ü Pervâne* (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım). Harvard Üniversitesi Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 1991.
- Aça, Mehmet-Gökalp, Haluk-Kocakaplan, İsa. *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2011.
- Açıl, Berat. Muhyî's Hüsn ü Dil: An Allegorical Work. İstanbul: Boğaziçi University, Doktora Thesis, 2010.
- Akdemir, Ayşegül. "Güzellik, Aşk ve Bilgi Üçgeninde 'Şem ve Pervâne'". *Turkish Studies*, 5/3, 1-36, 2010.
- Aksoy, Derya. Klasik Türk Edebiyatında Şem' ü Pervâne Motifi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri Sözlüğü*. C. I. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1989.
- Aksoy, Ömer Asım. *Deyimler Sözlüğü*. C. II. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1998.
- Alpay, Günay. "Zati ve Şem' ü Pervâne Mesnevisi". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 11, 129-142, 2012.
- Armutlu, Sadık. "Hâcû-yı Kirmânî'de Şem' İmgesi ve Klasik Türk Şiirine Yansıması". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, TAED-63, 59-101, 2018.
- Armutlu, Sadık. "Kelebeğin Ateşe Yolculuğu: Klasik Fars ve Türk Edebiyatında Şem' ü Pervâne Mesnevileri". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 39* (Prof.Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı), 877-907, 2009.
- Armutlu, Sadık. "Klâsik Türk Edebiyatında Şem' ü Pervâne ve Lâmi'î Çelebi'nin Şem' ü Pervâne Mesnevisi". *A Journal of Iranology Studies*, 1, 137-176, 2014.

- Armutlu, Sadık. “Şem’ u Pervâne”. İslâm Ansiklopedisi (DİA). 38, 495-497, İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Armutlu, Sadık. “Zâtî’nin Şem’ ü Pervâne Mesnevisi’nde Sosyal Hayat ve Motifler”. Sosyal Bilimler Dergisi, 5/22, 349-371, 2018.
- Arslan, Mehmet. *Türk Edebiyatında Surnameler (Osmanlı Saray Dügünleri ve Şenlikleri)*. Ankara: AKM Yay., 1999.
- Artun, Erman. *Dini-Tasavvufî Halk Edebiyatı Edebiyat Tarihi/Metinler*. Adana: Karahan Kitabevi, 2011.
- Atabek, Reşat. *Sayı Sembolizmine Genel Bakış, Mimar Sinan Yayınları*. İstanbul: Yenilik Basımevi, 1987.
- Aydın, Şadi. Türk Edebiyatı’nda Farsça Divân ve Divânçeler. *Nüsha*, 15, 31-40, 2004.
- Aydoğan, Bedri. “Bazı Kaynaklardaki Uyakla İlgili Bilgiler Üzerine Görüşler”. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8/8, 16-32, 2001.
- Aynur, Hatice. “Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre Türler”. Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4 Nazımdan Nesire Edebî Türler (25 Nisan 2008 Bildiriler). (haz.: Aynur, Hatice-Çakır, Müjgân-Koncu, Hanife-Kuru, Selim S.-Özyıldırım, Ali Emre). İstanbul: Turkuaz Yay., 2009.
- Batıslam, H. Dilek. “Tarih ve Kültür Kaynağı Olarak Hasb-i Hâller”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 22, 29-42, 2007.
- Batıslam, H. Dilek. *Divan Edebiyatı Bahçesinden (Örneklerle Türler)*. İstanbul: Türkîyat Doğu Kütüphanesi Yay., 2016.
- Batıslam, Hanife Dilek. “Divan Şiirinde Mum ve Cem Sultan’ın Şem’ (Mum) Gazeli”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 24, 108-136, 2020.
- Batıslam, Hanife Dilek. *Hasbîhâl-i Sâfî*. İstanbul: Kitabevi Yay., 2003.
- Benli, Şeyma. *Klasik Türk Edebiyatında Münazara Sümerlerden Osmanlılara Bitmeyen Tartışmaların Hikâyesi*. İstanbul: DBY Yay., 2021.
- Birinci, Necat-Yetiş, Kâzım-Andı, Fatih-Ülgen, Erol-Sağlam, Nuri-Çoruk, Ali Şükrü (haz.). *Ali Nazîmâ-Faik Reşad Mükemmel Osmanlı Lügati*. İstanbul: TDK Yay., 2009.
- Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Mü`ellifleri II*. İstanbul: Matbaa-i ‘Âmire, 1333.
- Çetin, İsmet. “Türk Kültüründe Bab (Baba)/Ata Geleneği”. *Millî Folklor*, 19/76, 70-75, 2007.
- Çörek, Dilek. Klâsik Türk Edebiyatı Metinlerinde “Şem’ ü Pervâne” Metaforu-Zâtî Divanı Örneğinde-. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Dankoff, Robert vd. (haz.). *Evlîya Çelebi, Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. C. I, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2006.
- Demirel, Şener. “Sembol, Sembolik Dil ve Bu Bağlamda Mesnevî’nin İlk 18 Beytindeki Sembolik Unsurlar”. *Turkish Studies*, 7/3, 915-947, 2012.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 21. bas., Ankara: Aydın Kitabevi, 2004.
- Dilçin, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK. Yay., 1983.
- Enverî, Hasan. *Ferheng-i Füşürde-i Sühan*. C. I-II. Tahran, 1382.

Erişim: 04.06.2023/18:32

- Gökalp, Haluk. “Bir Osmanlı Memurunun Hal-i Pür Melali: Sergüzeşt-i İstolçevi”. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13/1, 151-166, 2004.
- Gökalp, Haluk. *Divan Şiirinde Hasb-i Hâller ve Müyî'nin Nâlân u Handân'ı*. Adana: Karahan Yay., 2009.
- Gökalp, Haluk. *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler*. İstanbul: Kitabevi Yay., 2009.
- Güftâ, Hüseyin. “Divan Şiirinde Vakt-i Seher”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* (Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı-Prof.Dr. Turgut Karabey Armağanı). 3/15, 93-137, 2010.
- Güler, Zülfi. “Şeyh Galib Divanında Ayna Sembolü”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14/1, 103-121, 2004.
- Güneş, Kadir. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Mektep Yayınları, 2011.
- Güzel, Abdurrahman. *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yay., 2000.
<http://www.yazmalar.gov.tr/basit-arama?q=name> Erişim: 4.06.2023/15:10
<https://kasif.mkutup.gov.tr/OpacArama.aspx?Ara=name&DtSrc=0&fld=1&NvBar=0>
- İçli, Ahmet. “Hüsni ü Aşk Mesnevisinde Dramatik Aksiyonu Oluşturan Değerler Üzerine Bir İnceleme”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20/2, 57-78, 2010.
- Kanar, Mehmet. *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Deniz Kitabevi, 2000.
- Karaca, Derya. “Klasik Türk Şiirinde Şem ve Pervane Kullanımları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/61, 129-146, 2018.
- Karga Göllü, Bilge. “Necmî'nin Bilinmeyen Türkçe Şiirleri”. *Külliyat, Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 17(Ağustos), 85-100, 2022.
- Karga Göllü, Bilge. “Ömer Necmî Efendi'nin Türkçe Dîvân'ındaki Farsça Tahmisler”. *Litteraturca Journal of Turkish Language and Literature*, 7/4, 1355-1375, 2021.
- Karga Göllü, Bilge. “XIX. Yüzyıldan Bir Sâkinâme Örneği: Sâkinâme-i Necmî Baba”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 28, 173-201, 2022.
- Karga Göllü, Bilge. Hâkim'in Şerh-i Dîvân-ı Şevket'i (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin). Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 2018.
- Karga Göllü, Bilge. *Ömer Necmî Efendi Farsça Dîvânçe* (İnceleme-Metin). İstanbul: Kesit Yay., 2021.
- Kartal, Ahmet (haz.). *Muallim Nâcî Lügat-i Nâcî*, Ankara: TDK, 2009.
- Kaya, Hasan. “Divan Şiirinde Mum”. *Mum Kitabı* [Ed.: Emine Gürsoy Naskali, 117-147]. İstanbul: Kitabevi Yay., 2015.
- Keleş, Reyhan. “Ahmed Yesevî'nin Hikmetlerinde Sayı Sembolizmi”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 23/23, 561-586, 2019.
- Kılıç, Filiz. “Klasik Şiirimizde Gülen Mum”. *Milli Folklor*, 66, 61-71, 2005.
- Kırkkılıç, H. Ahmet (haz.). Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi *Lehçetü'l-Lügat*. Ankara: TDK Yay., 1999.

- Kocatürk, Vasfî Mahir. *Türk Edebiyatı Tarihi Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi*. Ankara: Edebiyat Yayınevi, 1970.
- Köse, Recep. Şem' ü Pervâne (İnceleme-Metin). Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Kufacı, Osman. "Divan Şiirinin Estetik Dünyasında Şem'-i Kâfur (Kâfurdan Mum)". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 67, 187-206, 2020.
- Kurnaz, Cemal (haz.). *Ahmet Talat Onay Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, İstanbul: H Yayınları, 2009.
- Kurnaz, Cemal-Tatçı, Mustafa (haz.). *Tuhfe-i Nâ'ili Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri II*. Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001.
- Levend, Ağah Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: TTK, 1988.
- Mataracı, Merve. Klasik Türk Şiirinde Hristiyanlık ve Yahudilik İle İlgili Unsurlar: XVI. Yüzyıl. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Mengi, Mine. "Kaside Nesiplerindeki Hasbîhaller Üzerine" (122-138). *Divan Şiiri Yazıları*. Ankara: Akçağ Yay., 2000.
- Metinî, Celâl- Kopuz, Fatma. "Pervane ve Mum". *Ekev Akademi Dergisi*, 17/57, 525-540, 2013.
- Muallim Naci. *Lugat-ı Naci*. İstanbul: Çağrı Yay., 1987.
- Mutlu, Zeynep. Divan Şiirinde Mum (XV-XVI. Yüzyıllar). Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Okçu, Naci. "Hüsün ü Aşk". *İslâm Ansiklopedisi (DİA)*.19, 29-31, İstanbul: TDV, 1999.
- Özcan, Nurgül. "Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme'si Işığında Pârepârezâde'nin Hasb-i Hâli'nde Geçen Rumeli Şehirleri". *Turkish Studies*, 7/1, 1707-1725, 2012.
- Özer, Hande. Nev'î'nin Hasb-i Hâl'i. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1994.
- Özgül, M. Kayahan. *Divan Yolundan Pera'ya Selâmetle Modern Türk Şiirine Doğru*. Ankara: Hece Yayınları, 2006.
- Öztürk, Mürsel-Örs, Derya. *Mütercim Âsım Efendi Burhân-ı Katı*. İstanbul: TDK Yay., 2009.
- Özyıldırım, Ali Emre. "Sergüzeşt-nâmeler Üzerine Hasbîhâl veya Hasbîhâlin Sergüzeşti". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 4 Nazımdan Nesire Edebî Türler (25 Nisan 2008 Bildiriler)*. (haz.: Aynur, Hatice-Çakır, Müjgân-Koncu, Hanife-Kuru, Selim S.-Özyıldırım, Ali Emre), İstanbul: Turkuaz Yay., 2009.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. II-III. İstanbul: MEB Yay., 1993.
- Pala, İskender. "Mum Masalları III". *Âh Mine'l-Aşk*. İstanbul: Ötügen, 1999.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2020.
- Paşazade, Erhan. Necmî Ömer Efendi'nin Divan, Tuhfe-i Vahdet ve Kaside-i Elfiyye İsimli Eserlerinin Transkripsiyonlu Metni ve Divanı'nın İncelenmesi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2002.

- Pomakoğlu, Ayşegöl. "Klasik Türk Edebiyatından Bir Alegori Örneği Olarak Mu'idi'nin Şem' ü Pervâne Mesnevisi". *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 46, 339-353, 2016.
- Sabuncu, Zeynep. "Âli'nin Mihr ü Mâh'ı ile Feyzî'nin Şem ü Pervâne'si Arasındaki Benzerlikler: İntihal mi Gelenek mi?". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 13, 129-166, 2005.
- Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yay., 1987.
- Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2006.
- Tanyeri, M. Ali. Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler. Ankara: Akçağ Yay., 1999.
- Tavukçu, Orhan Kemal. "Sergüzeştname". İslâm Ansiklopedisi (DİA), 36, 559-560, İstanbul: TDV, 2009.
- Tuğcu, Emine. "Sâfi'nin Hasbıhâl'inde Rüşvet". *Erdem*, 45-46-47, 183-194, 2006.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. "Şem". C. 8, 126, İstanbul: Dergâh, 1998.
- Türkçe Sözlük* (haz.: Şükrü Halûk Akalın vd.). 11. bas. Ankara: TDK Yay., 2011.
- Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yay., 2005.
- Uludağ, Süleyman. "Baba". İslâm Ansiklopedisi (DİA). C. 4, 365-366, İstanbul: TDV, 1991.
- Ünlü, Osman. "Klâsik Türk Şiirinde Mum Makası: Mıkrâz". *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 3/1, 321-329, 2017.
- Üstüner, Kaplan. "Enderunlu Hasan Yâver'in Gül-i Sad-berg'i". *Gazi Türkiyat*, 6, 261-283, 2010.
- Yıldız, Enes, "Küçük Mesnevilerle Yazılan 'Arz-ı Haller'". *Estad*, 2/2, 988-1035.

Ek 1:Transkripsiyonlu Metin**ŞEM‘A-NĀME-İ NECMİ***Bismillāhi ‘r-raḥmāni ‘r-raḥim*

- Her şeb yanarsın nāra niçin sen ey divāne
 2. Eşkiñ akar gözünden yandıqça sen özünden
 Etmezsın āh u efgān hiç⁴¹ gelir bigāne
 3. Yok mu seniñ mu ‘iniñ ‘arż-ı hāl-i haziniñ
 Ey bi-kes ü bi-çāre uğradıñ bu ziyāne
 4. Başında āteş külāh yanıp olursun tebāh
 Gerekmez mi cān saña atdın kendiñ yabāne
 5. Yandıqça sen dem-ā-dem başıñ keser bir
 ādem
 Bunca ‘azābı niçin revā görürsün cāne
 6. Nasıl düşdüñ bu derde nedir bu derdiñ ser-
 de
 Şormadıñ mı bir sefer de⁴² edip bir şey’
 bahāne
 7. Seniñ aşlıñ ne idi saña şemā kim dedi
 Yok mu bir başka ismiñ getir onu beyāne
 8. Hem-cinsiñden bir kişi olsa seniñle işi
 Yakın olunca saña peydādır yane yane
 9. Pervāne n’eyler saña takarrüb eyler saña
 İhrāk edersin onu şan gelmemiş cihāne
 10. Seni şatın alırlar kanda olsañ bulurlar
 Kağı hāne şāhibi ikrām etmez mihmāne
 11. Hıfz ederler ziyāndan rüzigār-ı zamāndan
 Hıl‘at fānūsı ile qorlar ‘ālī mekāne
 12. Aqçeler şarf ederek hayl[i] emek çekerek
 Evlere getirirler yokdur sensiz bir hāne
 Cevāb
 13. Her bir ser-encāmımı yād edeyim nāmımı
 Diñle sen aḥvālimi söyleyim dāne dāne
 14. Yok idim ben evvelā var etdi hükm-i Hudā
 Baṭn-ı arz içre beni çekdi sırr-ı nihāne
 15. Diledim hikmet olup ümem ḥarāret olup
 Ğidā-yı bārān ile beslendim bir zamāne
 16. Mehd-i zemīn içre tā bularaq neşv ü nemā
 Şanki bir tıfl-ı raēi‘ çıktım bir gün meydāne
 17. Ya ‘nī nebāt-ı laṭif oldum aña ey zarif
 Sākım üzre durunca baqđım ben bir çübāne
 18. Koyunların getirdi ol zemine yetirdi

41 Metinde şöyle yazılmıştır: 42 Kelime metinde şöyle yazılmıştır:

- Beni şāta yedirdi girdim ben bir zindāne
 19. Anda hūna garq olup meydāndan⁴³ fark
 olup
 O zindāniñ içinde gizlendim ben bir yane
 20. Kabrim oldu o zindān rāḥat oldum bir
 zamān
 Çok idi anda ihvān dağıldılar her yane
 21. Tebdil-i hey‘et edip taḥvil-i şuret edip
 Her birimiz bir şıfat ile olduq bigāne
 22. Ben şaḥm oldum diğeri laḥm oldular
 ekāeri
 ‘Azm⁴⁴ ile dem-i sā‘iri söylerim ḥakimāne
 23. Ekl eyleyip nebātı buldum şandı ḥayātı
 O biçāre şāta bakı aldıñ bu devrāne
 24. Każā-yı āsmāni şatdı kaşşāba anı
 Zebḥ etdirip boyadı gerdānını ol kane
 25. Laḥmını hep aldılar mesrūr olup kaldılar
 Kanlarını şaçdılar bakı şu gāfil insāne
 26. Güle güle yediler ba‘z-ı şey‘iñ kesdiler
 Ğizāmızdır dediler başladılar ‘işıyāne
 27. Biçāre şāt ol otu yediğini unuttu
 İnsān da bunuñ gibi tutuldu bu kapana
 28. Gelelim biz kışşaya ne düşdü bakı ḥişşeye
 Şatdı o kaşşāb beni mekān oldu mūm-hāne
 29. Bakı mūm-çiniñ işine neler gelir başına
 Kişiniñ bu fenāda atdı beni każgana
 30. Ben şaḥm iken eridim ol każanda yürüdüm
 Pārelenip çürüdüm fitil şaldım çibāne(?)
 31. Eridim ben yaq oldum każgan içre
 boğuldum
 Ol fitile şarıldım şöyle ki ‘aşıqāne
 32. Bahra düşen yılana şarılr derler ana
 Zehri şifā zann eder n’eylesin o divāne
 33. Fitil ile każgandan çıktım şanki nīrāndan
 Bağladılar boynumdan aşdılar bir dükkāne
 34. Düşdüm yine ‘azāba diğeri dürlü ‘itāba
 Bulamadım bu dertden ḥalāşa bir bahĀne⁴⁵
 35. Diğeri refiklerimle cinsim şefiklerimle
 N’eyler etdiler hepimizi koydular bir miżĀne
 36. Tartıldı a‘mālimiz ḥaşre döndü ḥālimiz
 Şatdılar anda bizi inşāfsız bir insāne

43 Kelime metinde okunaklı değildir: 44 Metinde kelime şöyle yazılmıştır: 45 Kelime metinde şöyle yazılmıştır:

37. İnsān değil zebāni gibi gördüm ben anı
Götürüp hānesine atdı bizi bir yane
38. Şems gürüb edince zulmet hübüb edince
Kesdi fitilim gece düşdüm yere mestāne
39. A 'zālarım kırıldı o kes baña darıldı
Şan bu işi ben etdim eyvāh o mizbāne
40. O şiddet ü gāzabla aldı beni bir ele
Kırıklarımı şarıp dikdi bir şem 'a-dāne
41. Gelip başım ucuna şarıldı pek şaçıma
Başladı 'ilācıma kibritle gāzıybāne
42. Bu gāzabın āteşi yakdı beni ey kişi
Hāl diliyle bu işi etme dedim ben ana
43. Sem 'i gibi rahmı yok yüreğinde şahmı
yok
Cān kulağı mühürlü n 'eyler naşihat ana
44. Başladı ten yanmağa pervāne uyanmağa
Nārımı itfā için verdi kendiñ ziyāne
45. Ben dedim o dostuma düşme şakın
üstüme
Āteş-i ser-tizime yanarsıñ bi-bahāne
46. Pervāneniñ yanışı teskindir bu āteşi
Şefkatinden ol rahim düşer böyle küllhāne
47. Gördün o biçāreyi ser-tā-ķadem yareyi
Şu 'leme 'āşık derler o bi-zebāne
48. Muħıbb ü müşfikim o mūnis ü refikim o
Andan başka bulmadım bir dost ki şādıkāne
49. Hāşılı bu nār ile yanaraķ ol bār ile
Yanıp maħv olmaķdır kārımız her şebāne
50. Yandıģıma ğam yemem şekvā daħı
edemem
Bir sırrım[1] başkaca getireyim 'ayāne
51. Gör yandıģım āteşi def 'i zulmetdir işi
Ziyālar baħş eder o zulmetdeki insāne
52. Hāyırım ğālib şerrime eden bilir sırrıma
Āgāh ol ey dil yeter gezdığın ğāfilāne
53. Hāķ buyurdu gāzabım sebķat etdi rahme-
tim
Nārım olur maħfi nūr içinde erince şebistāne
54. Su 'āl eylersin baña şerħ edeyim ben saña
Nār u nūruñ cem 'ini düşmeyesin gümāne
55. Bilmem mülk-i 'ademde ne edem ben o
demde
Hikmet ü kudret beni getirdi bu cihāne
56. Nāgāh düşüp zemine oldum anda define
Gördüm ki bir gün olup gelmişim bu mey-

dāne
57. Şemsiñ harāretiyle Hūdā' nıñ rahmetiyle
Perverde oldum anda erdim bu hūb zamāne
58. Nār ile āb u hevā cem' olup ey meh-likā
Verdiler şüret baña zāhir oldum cihāne
59. İşte bu terkiyinden işte bu tertibden
Kuvve-i esrār ile 'aşķ geldi bu yane
60. Anıñla da bir zamān perverde oldum
hemān
Ey gönül bu 'aşķla girdim dürlü devrāne
61. Dolaşıp düzaħları geçerek berzaħları
Tā mūm olunca yedim nice bin tāziyāne
62. Şimdi ma 'şük-şıfātım yanmaķdadır
necātım
Vāķıfđır çün bu rāza yanmaz mı yā pervāne
63. Yanaraķ miħver-i aşlımı tiz bulurum
vaşlımı
Pervāne-ves' 'āşıkım ben daħı bir civāne
64. Biz ikimiz hem-demiz rāz-ı 'aşķa
maħremiz
Gel ki yanalım her şeb düşüp de bu küllhāne
65. Nārımız içinde nūr yandıķça eyler zuhūr
Görünce şevķ ü tarab gelir bu cism ü cāne
66. Zāhir olur çünki nūr baħş eder hāķa
sürür
Zulmeti o def' eder emek gitmez yabāne
67. Dilā bu rāza vāķıf etmiş seni bir 'arif
Yanıp da ķul ol anıñ şükri eyleyip Yezdān 'e
68. Hikāyeyi uzatma koşup düzüp
bezetme(?)
Yeter çün bir işāret ey gönül 'arifāne
69. Şem 'a gibi her gece yanaraķ uçdan uca
Uyup hevā-yı 'aşķa Necmī uç āsumāne

